19/03/2023

Ο χορός των κουταλιών των Ελλήνων Μικράς Ασίας

/ Παράδοση

Στο χορό των κουταλιών, που φέρει την «καταγωγή» του από το Ικόνιο της Μικράς Ασίας, οι χορευτές κρατούν από τέσσερα ξύλινα κουτάλια, δύο στο κάθε χέρι. Η ύπαρξη των κουταλιών δεν είναι τυχαία, αφού ο ήχος τους, καθώς χτυπούν μεταξύ τους, κρατά τον ρυθμό ανάλογα με το τραγούδι που συνοδεύει την κίνηση.

Συνδεδεμένος, άλλωστε, με μια σημαντική περίοδο της καθημερινότητας των **Ελλήνων της Καππαδοκίας**, εκείνη του θερισμού, ο τελετουργικός χορός του αλωνιού παλιά χορευόταν στα αλώνια και έτσι οι χορευτές και οι χορεύτριες πατούσαν την παραγωγή τους. Σήμερα χορεύεται από άνδρες και γυναίκες, σε

κύκλο και με λαβή των χεριών σταυρωτά, στις περιοχές όπου βρέθηκαν οι πρόσφυγες από την περιοχή.

Περισσότερο γνωστός είναι ο χορός Σέρρα, ο εμβληματικός **ποντιακός Πυρρίχιος** ο οποίος έχει εγγραφεί στο **Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς** και προήλθε από διασταυρώσεις μοτίβων αρχαίων πυρρίχιων χορών και έφτασε στις μέρες μας διατηρώντας τον αρχικό της πυρήνα.

Τους χορούς αυτούς, που κλείνουν μέσα τους τις παραδόσεις, τα βιώματα, τις συνήθειες και τη μουσική τους ταυτότητα μετέφεραν στις νέες πατρίδες τους οι Έλληνες πρόσφυγες, μετά τη συνθήκη της Λωζάνης. Τους κράτησαν, άλλωστε ζωντανούς, διατηρώντας ένα στοιχείο συνοχής και ενίσχυσης της πολιτισμικής τους ταυτότητας και χρησιμοποιώντας τους ως μέσο έκφρασης συναισθημάτων όπως η χαρά, η λύπη, η αγάπη, η νοσταλγία, η ξενιτιά, η εγρήγορση και η ελπίδα.

Με αφορμή τη σχετική παρουσίασή του στο συνέδριο με θέμα *«Ο προσφυγικός κόσμος στην Ελλάδα μετά τη συνθήκη της Λωζάνης : ιστορία, εκπαίδευση, πολιτισμός μνήμη»,* που πραγματοποιείται στη Φλώρινα ο Μουσικολόγος και Εθνομουσικολόγος **Παύλος Γαϊτανίδης,** εξηγεί στο ΑΠΕ – ΜΠΕ ότι η παραδοσιακή μουσική αναδεικνύεται σε μουσική ταυτότητα και αποτελεί σύμπλεγμα της μουσικής, των τραγουδιών και του χορού. Η μουσική είναι η οικεία έκφραση του λαού που αποδίδεται με τα μουσικά όργανα ενώ τα τραγούδια απηχούν κάθε πτυχή της ζωής και ο χορός αντανακλά το ύφος, το ήθος, την ιδιοσυγκρασία και γενικά την αισθητική του λαού.

Χοροί από τον Πόντο, την Κωνσταντινούπολη και την Καππαδοκία

Χαρακτηριστικές, άλλωστε, περιπτώσεις μιας τέτοιας έκφρασης είναι το

«θήμισμαν» ένας τελετουργικός, μυστηριακός χορός από τον Πόντο που τελείται μετά το γάμο, από το απόγευμα της Κυριακής μέχρι το πρωί της Δευτέρας. Σε αυτόν συμμετέχουν επτά μονοστέφανα ζευγάρια (που έχουν κάνει δηλαδή μόνο έναν γάμο) και ένα άτομο ανύπαντρο ενώ το νέο ανδρόγυνο βρίσκεται ανάμεσα στα ζευγάρια που κρατούν αναμμένες λαμπάδες στα χέρια. Στη βυζαντινή περίοδο ανάγεται ο πολίτικος χασάπικος που αποτελούσε χορευτική μίμηση μάχης με σπαθιά της συντεχνίας των Ελλήνων κρεοπωλών στη **Μακεδονία** και την **Κωνσταντινούπολη**. Καρσιλαμά, τέλος, χόρευαν αντικριστά στα παράλια της **Μικράς Ασίας**, τη **Σμύρνη**, την **Καππαδοκία**, το **Ικόνιο** και άλλες περιοχές ενώ στην **Ελλάδα** σήμερα ο χορός χορεύεται στα νησιά του **Αιγαίου**, τη **Σύρο**, την **Κύθνο,** την Ίμβρο, τη Λέσβο αλλά και στη Θράκη και τη Μακεδονία.

Η συνοχή της πολιτισμικής ταυτότητας των Ελλήνων προσφύγων

«Η πολιτισμική ταυτότητα των Ελλήνων προσφύγων έχει μία διαχρονική και διακριτή συνοχή. Πέρα από τα βιολογικά και τα κοινωνιολογικά του χαρακτηριστικά στηρίζεται στις εθιμικές και πολιτιστικές του παραδόσεις καθώς και στις υψηλές αξίες και τα πρότυπα ζωής. Μέρος αυτών αποτελεί η παραδοσιακή του μουσική» τόνισε ο κ. Γαϊτανίδης στο συνέδριο που διοργάνωσαν το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, το πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής, Ζητήματα ιστορίας, ιστορικής εκπαίδευσης και εκπαιδευτικής πολιτικής», το Εργαστήριο Τοπικής ιστορίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, η Ελληνική Εταιρεία ιστορικών της Εκπαίδευσης, η Περιφερειακή Ενότητα Φλώρινας και ο **Δήμος Φλώρινας.**

Ανά γεωγραφική περιοχή, άλλωστε, διαφοροποιούνται μουσικά όργανα και μουσικές ή χοροί με χαρακτηριστικά παραδείγματα από τη Σμύρνη (βιολί, ούτι, σαντούρι, καρσιλαμάς, συρτός, μπάλος), την **Προποντίδα** και την Κωνσταντινούπολη (πολίτικη λύρα, ούτι, σαντούρι, καρσιλαμάς, μπάλος, πολίτικο χασάπικο), τον Πόντο και την Τραπεζούντα (λύρα, κεμεντζές, ζουρνάς, νταούλι, θήμιγμα/θύμιγμα, κοτσαγγέλ/κοτσαγκέλι, σέρρα) αλλά και την **Καππαδοκία** (κεμανές, βιολί, ντέφι, ίσος, κόνιαλι, χαρμάν γερί/τόπος του αλωνιού).

Ο ίδιος σημείωσε ότι το ρεπερτόριο της παραδοσιακής μουσικής, συστηματικά ή ευκαιριακά, μπορεί να περιλαμβάνει ορισμένα δάνεια ανατολικής ή γενικά ξένης προέλευσης ωστόσο, όπως υπογράμμισε «η παραδοσιακή μουσική των Ελλήνων προσφύγων, η οποία βασίζεται στους τρόπους της αρχαιοελληνικής και κατ' επέκταση στους ήχους της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής ακολουθεί τις ίδιες προδιαγραφές και διαδικασίες λειτουργίας και τελετουργίας ενώ είναι στενά συνδεδεμένη με τα εθιμοτυπικά δρώμενα».